

AGRICULTURA ȘI VITICULTURA OGLINDITE ÎN UNITĂȚILE DOBROGENE DIN MUZEUL SATULUI

**George Lazăr
Natalia Marcu**

Muzeul Satului, muzeu etnografic în aer liber, sintetizează prin exponatele sale fenomene etnografice complexe reprezentative pentru principalele zone etnografice ale ţării în perioada ultimelor trei secole. În contextul acestor fenomene un loc de seamă le revine ocupatiilor; ele constituie factorul esențial în definirea profilului economic al zonei, determinând, în mare măsură, tipul și structura gospodăriilor, atât sub raportul construcțiilor, al amplasării lor, cît și în ce privește inventarul de obiecte și organizarea acestora.

Dacă în muzeele pavilionare ocupatiile sunt prezentate conform tematicii urmărite, prin expunerea unei suite cît mai cuprinzătoare de unele diferite ca tip, varianta, epocă, precum și a materialului auxiliar, într-un muzeu în aer liber acest lucru nu este posibil. Muzeograful selecționează pe teren piesele cele mai reprezentative necesare ilustrării ocupatiilor dintr-o anumită zonă și dintr-o epocă istorică distinctă, în strînsă corelație cu întreg ansamblul unității pe care urmează să-s-o transfere în muzeu. De aceea o gospodărie ţărănească reconstruită în Muzeul Satului nu poate oferi tabloul exhaustiv al practicării unor ocupării, în cazul nostru agricultura și viticultura, cu toată seria de unele și instalații pe care acestea le implică, ci doar elementele originale cele mai pertinente, care pot caracteriza cel mai bine specificul culturii materiale al zonei și epocii în care se îndrează.

În linii mari, unitățile muzeului sunt grupate pe sectoare corespunzătoare vechilor provincii istorice. În cadrul lor Dobrogea este reprezentată prin două gospodării, prima de la începutul secolului al XIX-lea, cealaltă de la sfîrșitul acestui secol, provenite din două puncte opuse: Ostrov, județul Constanța, sat așezat pe malul Dunării în extrema sudică a Dobrogei și Jurilofca, situată spre nord în județul Tulcea, pe malul lacului Razelm, din aceeași localitate fiind adusă și o cherhana. Cele trei mori de vînt din județul Tulcea, Sarichioi, Valea Nucarilor și Enisala, diferențiate ca arhitectură și material de construcție, creează în muzeu ambienta specifică vechiului peisaj dobrogean. Așadar, prin numărul mai mare de exponate județul Tulcea este mai bine reflectat din punct de vedere etnografic în Muzeul Satului.

Locuitorii satului Ostrov, români băstinași, au practicat din cele mai vechi timpuri agricultura și viticultura ca ocupări principale, asociate cu pescuitul pentru consum propriu, creșterea animalelor și apicultura.

Practicarea intensă a agriculturii se oglindește în structura gospodării Ostrov care cuprinde, alături de locuință, un hambar de mari proporții cu pereții din lemn și acoperisul de olane, prevăzut în interior cu despărțituri pentru păstrarea cerealelor. Cuptorul de copt pâinei construit din lut intr-o tehnică și o formă arhaică subliniază producția și consumul de gruă în această zonă.

Inventarul gospodăriilor dobrogene din muzeu nu reflectă toate etapele de desfășurare a muncilor agricole, necuprindând, spre exemplu, unelele folosite la arat și semânături.

Un aspect al întreținerii culturilor — prășitul porumbului — este sugerat de existența în gospodăria Juriloșea a unei rarițe din lemn cu cinci cuțite de fier.

Pentru recoltatul păineaselor în Dobrogea, ca și pe tot cuprinsul ţării s-au utilizat scerele; cîteva exemplare de sceri lucrate de fierari se păstrează în chileul casei Ostrov destinație adăpostirii unelelor de muncă, precum și în gospodăria Juriloșea.

Piese cu totul remarcabile prin valoarea lor etnografică — tăvălugul și dosca de treierat — constituie documente atestînd supraviețuirea pînă aproape de zilele noastre a unor tehnici arhaice de obținere a boabeilor din spice. Tăvălugul cu butuc de lemn pe care-l găsim în muzeu la unitatea Ostrov, a cunoscut, ca și tăvălugul de piatră, o arie de răspîndire mai largă cuprinsind toată Cimpia Dunării. Foarte asemănătoare cu exemplarele frecvent semnalate în Dobrogea sunt cele două „chetraie de treierat”, achiziționate din Cimpia Dunării, de pe teritoriul județului Ilfov, și păstrate în depozitul muzeului.

Dosca sau saniea cu cremene se întîlnesc în zonele agricole din partea de est a ţării noastre și mai ales în Dobrogea. „Cremnionica” (cum o denumește lipovenii) expusă în gospodăria Juriloșea atrage atenția prin ineditul și nerecordanța ei în cadrul muzeului, fapt care adaușă întregului complex provenit de pe malul lacului Razelm o notă de originalitate.

Prezența saniei de treierat în această regiune constituie încă o dovdă a incluzerii teritoriului dobrogean de-a lungul istoriei în circuitul cultural al bazinului Mediteranei și al Marii Negre. Dosca aflată în muzeu este construită din scinduri de brad, avînd inserate pe suprafața inferioară bucăți de silex și de fier. Ea folosea nu numai la treierat, ci și la mărunțitul paieielor pentru nutreț sau confectionarea chirpicelui. În cazul în care „cremnionica” era întrebuintată doar la sfârșitul paieielor, treieratul se facea cu un tăvălug de piatră, denumit de localniți „catoc”.

Pentru intors paiele și ale boabele, după treierat, s-au utilizat la Ostrov iarbă mari și mici — furci din lemn, de o formă deosebită, asemănătoare între-un fel cu greblele, avînd săse sau patru dinți, în raport cu dimensiunile lor. În realizarea acestor unele, devenite piese de muzeu, se remarcă, alături de caracterul lor funcțional, imbinarea unor proporții armonioase cu o formă ce reflectă vâdite preocupări de înfrumusețare.

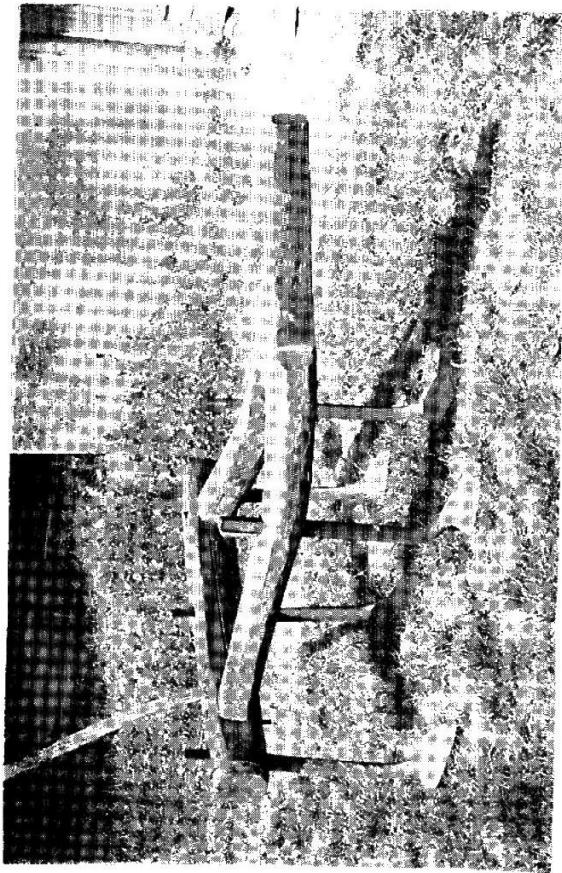
Alături de iabalc, care constituie un element specific local, există în gospodăriile dobrogene din muzeu și obișnuitele furci cu două sau trei coarne, de tipul celor cunoscute în toată țara.

Sistemele de vînturat ilustrate în unitățile Juriloșea și Ostrov sunt dintre cele mai simple, vînturatul cu lopata și vînturatul cu dîrmont — tehnici primitive, ce corespund unui grad redus de dezvoltare a forțelor de producție în economia rurală a secolului trecut.

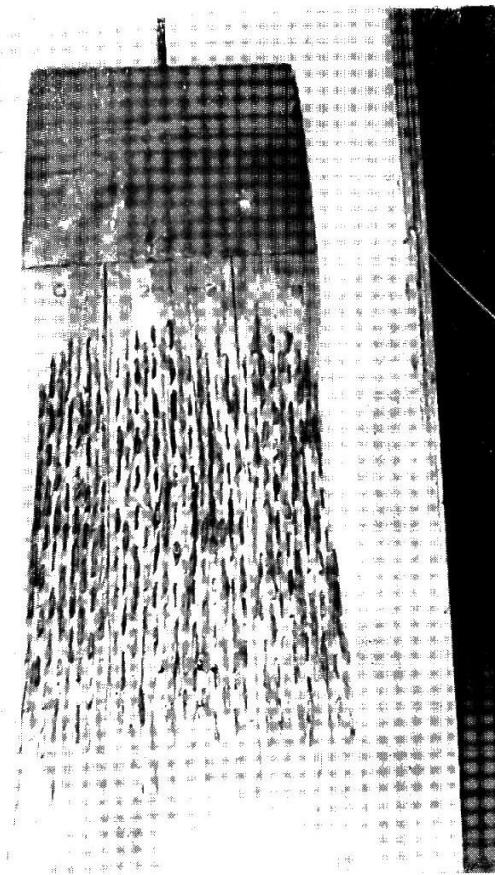
În zona Ostrovului, unde s-a practicat agricultura intensivă, recolta de cereale se depozita, aşa cum am arătat, în construcții special amenajate — hambarele. În același timp însă a continuat să se practice și sistemul arhaic, cunoscut în toată țara de păstrare a bucatelor în coșuri de nuieli lipite cu pămînt.

În gospodăria Ostrov, cosul impletit din nuieli de curpen de pădure și lipit cu lut, colecționat din satul Oltina, este amplasat chiar sub streașina hambarului, pentru a fi protejat de ploaie. Iată deci un mod de a ilustra în cadrul unității muzeale evoluția sistemelor de depozitare a cerealelor, prezentând în același context obiectul cel mai vechi, de origine neolică folosit în acest scop — cosul impletit din nuieli lipite cu pămînt și impunătoarea construcție anexă, de factură modernă — hambarul.

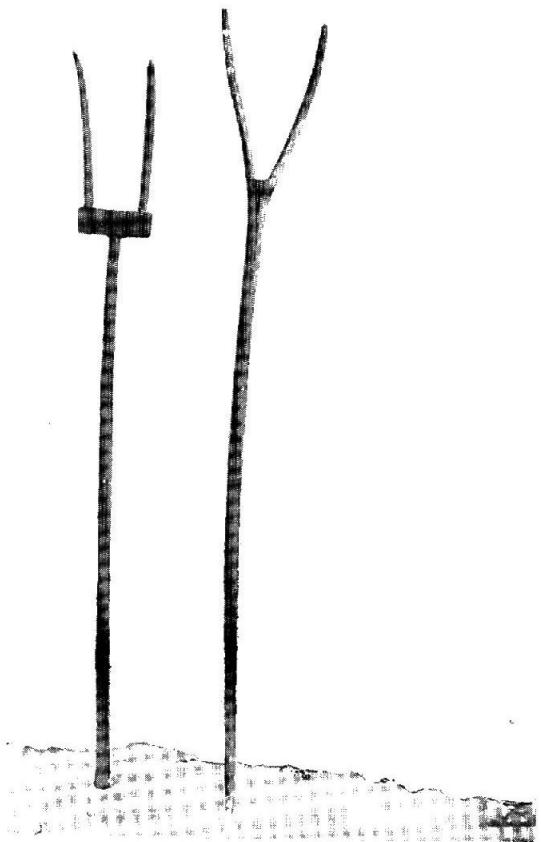

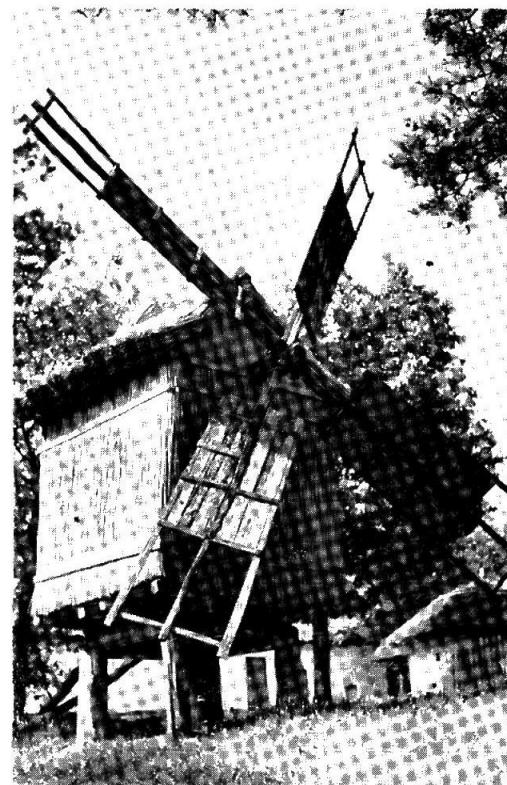
388

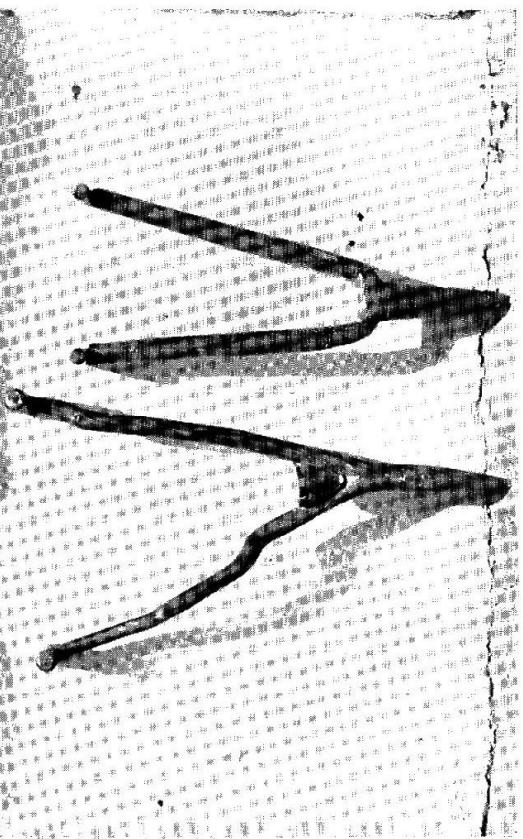
389

390

391

392

1945年
新嘉坡

393

Cele trei mori de vînt expuse în muzeu confirmă practicarea intensă a agriculturii în Dobrogea secolului trecut.

Documentele istorice menționează morile de vînt în Dobrogea din secolul al XVI-lea, iar pentru secolul al XIX-lea, datele statistice consemnează existența lor în număr mare (peste 250 de mori în județul Tulcea).

Morile de vînt din Muzeul Satului se încadrează în același tip din punct de vedere al mecanismului de funcționare și al faptului că se întorc cu tot corpul în direcția vîntului; ele diferă însă ca arhitectură, proporții, material de construcție. Moara din Sarichioi (secolul al XIX-lea) cu săse aripi și două rinduri de pietre de măcinat, construită pe două nivele, încăperea de jos servind la depozitarea sacilor de cereale sau făină, și având balcoane pe ambele laturi, impresionează prin proporțiile sale monumentale. Moara din Valea Nucarilor (secolul al XIX-lea) cu patru aripi este ridicată pe un fundament de formă tronconică, zidit din piatră. Preocupări de înfrumusețare se remarcă la cei patru mici stilpi ornamentali din lemn, plasați la baza morii pe cele patru laturi; ciopliti în cel mai autentic stil popular românesc, ei amintesc de stilpii caselor târânești.

Spre deosebire de morile mari care deserveau întreaga comunitate sătească, moara din Enisala, de dimensiuni minunate cu patru aripi și pereții din stuf, a fost construită în zilele noastre pentru uzul unei singure familii.

Importante monumente ale dezvoltării tehnicii populare, morile de vînt au în același timp un farmec deosebit; ele aduc în cuprinsul muzeului o notă de pitoresc, crează o ambientație unică, autentică. Este regretabil faptul că exemplarele cele mai reprezentative de mori de vînt nu au fost conservate in situ, aşa cum s-a procedat în alte țări. Menținerea lor în cadrul natural ar fi contribuit la păstrarea personalității, a specificului peisajului dobrogean.

Atestată documentar din cele mai vechi timpuri viticultura, ca și agricultura constituie o importanță ocupație practicată de locuitorii Dobrogei. Trecînd în revistă inventarul viticol din cele două unități, ne vom opri la cîteva unele mai semnificative. Dintre acestea consemnăm sădile pentru plantat viță de vie și puștracii, confectionate din lemn, cu două brațe; cosoarele de diferite forme pentru îngrijirea și curățirea viei; coșurile și nișlina din doage de lemn prinse în cercuri de fier folosite la culesul strugurilor.

Din punct de vedere etnografic, cele mai interesante obiecte din inventarul viticol tradițional expus în gospodăriile dobrogene sunt diferitele unelte și instalații de obținere a mustului din struguri. Ele ne oferă un tablou al evoluției sistemelor de stors strugurii specifice nu numai teritoriului Dobrogei, ci unei arii mult mai largi, prezintă similitudini cu alte obiecte de muzeu din aceeași categorie expuse în gospodării din Oltenia (Ceauru), Moldova (Curteni), Banat (Sîrbova). Piesă muzeală de rezistență prin valoarea ei documentară-corita sau cinul-scobită în trunchi de copac în forma unei monoxile în care struguri erau călați cu picioarele se inseră din punct de vedere tipologic între cele mai vechi recipiente pentru zdrobitor strugurii.

Ultima fază de prelucrare a strugurilor în vederea vinificației este ilustrată de cele două teascuri din gospodăria Juriloșca impresionante prin tehnica realizării lor și proporțiile monumentale. Ambele teascuți, unul fix, așezat pe postament din lemn de stejar, altul mobil, aparțin același tip — teascul cu două șuruburi, confectionate din lemn de păr.

Teascul funcționează prin exercitarea unei presiuni asupra grinzii cu ajutorul dispozitivelor denumite „broaste” (piulițe din lemn masiv care se înșurubăză pe filet); prin coborîre, grinda apasă asupra strugurilor din cos. Echilibrul proporțiilor și măiestria execuției remarcabile mai ales la teascul fix, conferă acestui unele valențe estetice originale. Datorită acestui fapt piesa a fost selecționată pentru expoziția „Artă și energie” deschisă în București de către Uniunea artiștilor plastici.

* * *

Din prezentarea succintă a cîtorva aspecte legate de ocupăriile tradiționale — agricultura și viticultura — așa cum sint ele înfățișate în Muzeul Satului în cadrul sectorului Dobrogei se desprinde existența unor elemente esențiale în practicărea acestor ocupări pe tot cuprinsul țării, alături de elemente specific zonele determinate de condiții geografice și istorice locale.

L'AGRICULTURE ET LA VITICULTURE DE LA DOBROUDJA AU MUSÉE DU VILLAGE A BUCAREST

Résumé

Les deux fermes paysannes provenant de Dobroudja (l'une du village Ostrov, département de Constantza et l'autre de Jurilovca, département de Tulcea), reflètent par leur inventaire deux anciennes occupations traditionnelles pratiquées dans notre pays — l'agriculture et la viticulture.

Certaines catégories d'outils agricoles ont une valeur ethnographique considérable : le fléau (tribulum) pour le battage du blé, les rouleaux en bois et en pierre pour l'egrenage

les différentes fourches, le panier en osier et argile servant à conserver les céréales, etc.

Differents du point de vue de l'architecture et des matériaux de construction, les trois moulins à vent de Sarichioi, Valea Nucarilor et Enisala, département de Tulcea, n'évoquent pas seulement le paysage de la Dobroudja d'autrefois, mais aussi la pratique intense de

l'agriculture.

La viticulture est représentée à son tour par une série d'outils utilisés à la culture de la vigne et au travail du vin : les plantoirs et les couteaux, la hotte pour la vendange, un genre de récipient en forme de canot, creusé dans un tronc d'arbre pour foulir le raisin, des pressoirs fixes et mobiles.